

"Οι Περιφέρειες και οι τοπικές κοινωνίες της χώρας καλούνται να αναγνωρίσουν και να αξιοποιήσουν τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα"

Συνέντευξη με τον Γενικό Γραμματέα Έρευνα και Τεχνολογίας Θωμά Μαλούτα

Σε συνέντευξη του στο "Καινοτομία, Έρευνα και Τεχνολογία" ο Γενικός Γραμματέας Έρευνας και Τεχνολογίας Θωμάς Μαλούτας μιλάει για την Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης και τη σημασία της για την ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα των περιφερειών. Ο Θ. Μαλούτας αναφέρεται στους βασικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας που έχουν τη δυνατότητα, μέσω της Έρευνας και Καινοτομίας, να βελτιώσουν σημαντικά τη μελλοντική προοπτική ανάπτυξης της χώρας, και επισημαίνει την ανάγκη για κοινωνική ανταποδοτικότητα της έρευνας και της επιχειρηματικότητας.

Πρόσφατα ανακοινώθηκε από τη ΓΓΕΤ η Εθνική Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020. Ποιος ο ρόλος αυτής της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης, γνωστής και ως RIS3 (Research and Innovation Strategy for Smart Specialisation), στις σημαντικές συνθήκες που επιτάσσουν οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη; Θα μπορούσατε να μας προσδιορίσετε το πλαίσιο και τους άξονες αυτής της στρατηγικής;

Η RIS3 είναι κοινοτική πρωτοβουλία με στόχο την ανταγωνιστική ανάπτυξη της Ευρώπης σε ένα διεθνές περιβάλλον που όλο και περισσότερο παγκοσμιοποιείται. Ως εθνική στρατηγική, αποτελεί κωδικοποίηση ενός στρατηγικού σχεδίου για την παραγωγική ανασυγκρότηση και γενικότερα την ανάπτυξη της χώρας με βάση την επένδυση στην έρευνα και τεχνολογία (δηλαδή σε δραστηριότητες με προσδοκία υψηλής προστιθέμενης αξίας) και περιλαμβάνει συγκεκριμένες επιλογές όσον αφορά στους τομείς προτεραιότητας, στη μεθοδολογία, στο σύστημα διακυβέρνησης κ.ά.

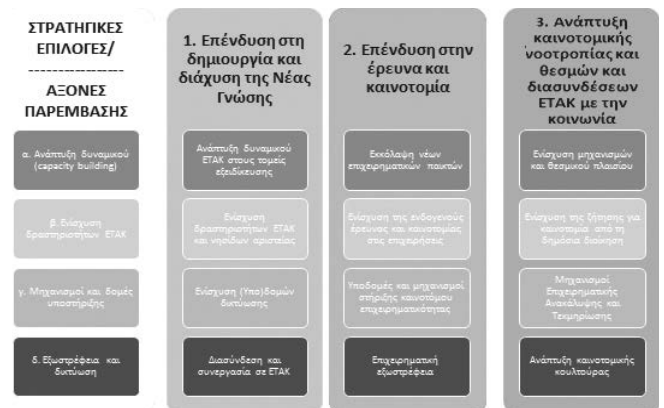
Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται σε πρόσφατα κείμενα της ΓΓΕΤ (1), πρόκειται για μία προσέγγιση τοπο-κεντρική (place-based) που λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των διαφόρων γεωγραφικών περιοχών σε ό,τι αφορά στα χαρακτηριστικά τους, τις δυνατότητές τους και τη διαδρομή που πρέπει να ακολουθήσουν προς την οικονομική ανάπτυξη. Παράλληλα, πρόκειται για διαδικασία συμμετοχική, αφού εμπλέκει πολλούς ενδιαφερόμενους σε επίπεδο Περιφέρειας στη διαμόρφωση και την υλοποίησή της, η οποία συντονίζεται σε εθνικό επίπεδο μέσα από τη συνεργασία των Περιφερειών με τη ΓΓΕΤ.

Ο τίτλος - ιδιαίτερα όσον αφορά τον "εθνικό" χαρακτήρα της στρατηγικής - αποτελεί σε σημαντικό βαθμό ευφημισμό, ιδιαίτερα σε συνθήκες απουσίας εθνικών πόρων. Πρόκειται ουσιαστικά για στρατηγική ως αιρεσιμότητα που η εκπλήρωσή της θα επιτρέψει να διοχετευθούν και να αξιοποιηθούν κοινοτικοί πόροι των διαρθρωτικών ταμείων για την έρευνα και καινοτομία.

Η βασική δομή της RIS3 είναι κοινοτικής έμπνευσης και ενέχει την αντίφαση μεταξύ της φιλελεύθερης αντίληψης ότι η ανάπτυξη θα προέλθει από την ενίσχυση των πιο ανταγωνιστικών οντοτήτων (επιχειρήσεων, ερευνητικών ομάδων, κ.λπ.) και της αντίληψης - πιο κοινωνιστικού χαρακτήρα - που προτάσσει την εδαφική και κοινωνική συνοχή ως πρωταρχικά στοιχεία για μια ανάπτυξη κοινωνικά ανταποδοτική και βιώσιμη (με όλες τις δηλαδή τις σημασίες που επιδέχεται ο όρος "βιωσιμότητα"). Θα μπορούσε να πει κανείς ότι αυτές οι δύο αντιλήψεις σχηματοποιούνται από τη μια πλευρά στην πολιτική της αριστείας, με βάση την οποία κινείται η DG Research, και από την άλλη στις πολιτικές με εδαφική αναφορά που ακολουθεί η DG Regio. Η στρατηγική έρευνας και καινοτομίας για μια έξυπνη εξειδίκευση (RIS3) στη χώρα μας διαμορφώνεται παράλληλα, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, μέσα από διεργασίες αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο επιπέδων.

Όσον αφορά στο εθνικό επίπεδο (2) η στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης δομείται στη βάση τριών κεντρικών στρατηγικών επιλογών: Επένδυση στη δημιουργία και διάχυση της Νέας Γνώσης, Επένδυση στην έρευνα και καινοτομία, Ανάπτυξη καινοτομικής νοοτροπίας και θεσμών και διασυνδέσεων ΕΤΑΚ με την κοινωνία (Πίνακας 1).

Παράλληλα, η RIS3 έχει συγκεκριμένη τομεακή διάσταση, η οποία συνίσταται στην αναγνώριση βασικών τομέων της ελληνικής οικονομίας που έχουν τη δυνατότητα, μέσω της Έρευνας και Καινοτομίας, να βελτιώσουν σημαντικά τη μελλοντική προοπτική ανάπτυξης της χώρας. Οι τομείς αυτοί είναι: Αγρο-διατροφή, Βιοεπιστήμες & Υγεία - Φάρμακα, Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών, Ενέργεια, Περιβάλλον και Βιώσιμη ανάπτυξη, Μεταφορές και Εφοδιαστική Αλυσίδα, Υλικά - Κατασκευές, Πολιτισμός - Τουρισμός - Πολιτιστικές & Δημιουργικές Βιομηχανίες (ΠΔΒ).

Πίνακας 1. Στρατηγικές επιλογές στις οποίες δομείται η εθνική στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης

Πώς διαμορφώνεται ο ρόλος της ΓΓΕΤ όσον αφορά την υλοποίηση αυτής της στρατηγικής;

Η ΓΓΕΤ έχει επιτελικό και συντονιστικό ρόλο στον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση της Στρατηγικής Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση. Η διαμόρφωση της Εθνικής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης ξεκίνησε από το 2012 από τις υπηρεσίες της ΓΓΕΤ σε συνεργασία με τα κοινοτικά όργανα. Πρόκειται για μια διαδικασία δύσκολη, με πολλαπλές προκλήσεις καθώς μέχρι σήμερα η ΓΓΕΤ είχε εμπειρία στο να διαμορφώνει κυρίως "οριζόντια" μέτρα και πολιτικές στην έρευνα, ενώ με την έξυπνη εξειδίκευση έμφαση δίδεται σε "κάθετες" πολιτικές με στόχο

την προώθηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων που μέσω της έρευνας και της καινοτομίας μπορούν να προκαλέσουν τον μετασχηματισμό του παραγωγικού συστήματος και να οδηγήσουν στην αξιοποίηση νέων ευκαιριών στην ελληνική οικονομία. Επίσης, κεντρικός είναι ο ρόλος της ΓΓΕΤ στο πλαίσιο του μηχανισμού διακυβέρνησης, τόσο στη φάση του σχεδιασμού όσο και της υλοποίησης της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης, που θα εμπλέκει όλους τους ενδιαφερόμενους και θα επιτρέπει τη συνεργασία όλων των τομέων ή επιπέδων διοίκησης που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της έξυπνης εξειδίκευσης. Η λειτουργία του παραπάνω μηχανισμού θα αποτελέσει ευκαιρία για μια καλύτερη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών Υπουργείων, αλλά και μεταξύ Κέντρου και Περιφέρειας.

Τέλος, είναι προφανές ότι η στρατηγική για την έξυπνη εξειδίκευση πρέπει να εξελίσσεται και να βελτιώνεται συνεχώς και να προσαρμόζεται στις μεταβολές των οικονομικών συνθηκών και στις νέες ευκαιρίες που ανοίγονται. Ως εκ τούτου, ο ρόλος της ΓΓΕΤ είναι κεντρικός και στη διαμόρφωση ενός κατάλληλου μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης που μέσω ενός ολοκληρωμένου συστήματος δεικτών θα εξασφαλίζει την αναθεώρηση θεώρηση -σε τακτά διαστήματα- των αρχικών στρατηγικών επιλογών.

Ποια η σημασία των Δεικτών Έρευνας-Ανάπτυξης-Καινοτομίας στον σχεδιασμό, την παρακολούθηση και την αποτελεσματική υλοποίηση της RIS3;

Προϋπόθεση θετικών αποτελεσμάτων από τη RIS3 αποτελεί η τακτική αξιολόγηση της πορείας εφαρμογής της. Η ουσιαστική αξιολόγηση των δραστηριοτήτων της RIS3 προϋποθέτει την ανάπτυξη και εφαρμογή κατάλληλου συστήματος δεικτών παρακολούθησης το οποίο θα εμπλουτιστεί ώστε να ελέγχεται και η κοινωνική αποδοτικότητα (για παράδειγμα, κατά πόσο δρα ανασχετικά προς συνολικότερα προβλήματα -όπως η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων- ή ειδικότερα και πιο συγκεκριμένα -όπως η διαρροή εγκεφάλων), η οικονομική δυναμική (όχι μόνο ως αύξηση του κύκλου εργασιών, αλλά και ως αύξηση σε στρατηγικούς τομείς, σε εξωστρεφείς δραστηριότητες, σε δημιουργία νέων θέσεων εργασίας) και η περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

Με ποιο τρόπο οι Περιφέρειες μπορούν να αξιοποιήσουν τη στρατηγική RIS3 την επόμενη προγραμματική περίοδο; Πώς μπορεί να συνεισφέρει η συνεργασία με ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια;

Η επικέντρωση στο επίπεδο των Περιφερειών αποτελεί βασική επιλογή της έξυπνης εξειδίκευσης. Οι Περιφέρειες και οι τοπικές κοινωνίες της χώρας καλούνται να αναγνωρίσουν και να αξιοποιήσουν τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα, να υποστηρίξουν την καινοτομία και να διαμορφώσουν περιφερειακές στρατηγικές έξυπνης εξειδίκευσης με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών σε όλα τα στάδια, με στόχο τον μετασχηματισμό της περιφερειακής/τοπικής οικονομίας. Βέβαια, ο χάρτης των περιφερειών της Ευρώπης (3) ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης καινοτομικών δραστηριοτήτων δείχνει ξεκάθαρα ποιες χώρες αποκτούν σοβαρό πλεονέκτημα όταν οι περιφέρειές τους διεκδικούν χρηματοδότηση σε ανταγωνιστική βάση.

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που συνδέεται με την προώθηση του ανταγωνισμού σε επίπεδο περιφέρειας από τη RIS3 είναι ο κίνδυνος διευρύνει της αναπαραγωγής των περιφερειακών ανισοτήτων σε ότι αφορά τους αναπτυξιακούς πόρους - και μεταξύ αυτών τους ανθρώπινους - κάτι που οδηγεί σε διαρροή εγκεφάλων. Αρκεί να δει κανείς τα συγκριτικά δεδομένα για την Ελλάδα και τη Γερμανία τα τελευταία χρόνια. Στη Γερμανία η αύξηση του ανθρώπινου δυναμικού υψηλής κατάρτισης που φεύγει σε άλλες χώρες αυξάνεται, αλλά αυτή η αύξηση ισοσταθμίζεται από ανάλογο ύψους εισροή. Στην Ελλάδα αυξάνεται μόνο η εκροή με αποτέλεσμα στη Γερμανία ή το Ηνωμένο Βασίλειο να έχουμε brain circulation ενώ στην Ελλάδα brain drain. Βέβαια, εκτός από τις προκλήσεις που θέτουν οι αμφισημίες αυτές για τις επιλογές της ελληνικής πλευράς, υπάρχουν και αιμγιών θετικά στοιχεία στην διαδικασία της RIS3:

- η αναζήτηση και στρατηγική επικέντρωση σε τομείς προτεραιότητας, οι οποίοι αναμένεται να έχουν σημαντική συμμετοχή στην παραγωγική και συνολικότερη οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας,

- η αναζήτηση συνεργιών μεταξύ τομέων, αλλά και στο εσωτερικό των τομέων, καθώς και μεταξύ περιφερειακών στρατηγικών και πρακτικών (είτε ως συντονισμός εθνικής και περιφερειακών στρατηγικών, είτε ως συνέργειες μεταξύ επιμέρους Περιφερειών),

- η αναζήτηση πρωτοβουλιών (με τη μέθοδο της "επιχειρηματικής ανακάλυψης") από φορείς και συλλογικότητες σε επίπεδο Περιφέρειας με την προοπτική κινητοποίησης τοπικού δυναμικού.

Όλα τα παραπάνω μπορούν να έχουν θετικό αποτέλεσμα, εφόσον βασίζονται σε μια αξιόπιστη ανάλυση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της χώρας σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, η οποία πρέπει να αναβαθμίζεται και να επικαιροποιείται τακτικά.

Μια τελευταία ερώτηση που έχει να κάνει και με την ερευνητική σας ενασχόληση στον τομέα των Κοινωνικών Επιστημών. Με ποιο τρόπο εκτιμάτε ότι μπορεί να υπάρχει κοινωνική ανταποδοτικότητα της έρευνας και της επιχειρηματικότητας;

Η αντίληψη που κυριαρχεί όσον αφορά την ανταποδοτικότητα της έρευνας και της επιχειρηματικότητας, αντανάκλα τη φιλελεύθερη θέση ότι βασικός πλουτοπαραγωγικός μηχανισμός για την κοινωνία είναι το κεφάλαιο (και οι παράγωγοι -αλλά σε μεγάλο βαθμό ταυτόσημες έννοιες- της επιχειρηματικότητας, του ιδιωτικού τομέα/πρωτοβουλίας κ.λπ.). Η αντίληψη αυτή, ιδιαίτερα μάλιστα στην ακραία νεοφιλελεύθερη εκδοχή της, θέτει τα πάντα στην υπηρεσία της επιχειρηματικότητας, αφού αυτή θεωρεί μοναδική πηγή δημιουργίας πλούτου και επειδή επίσης αξιωματικά θεωρεί ότι αυτός ο πλούτος είναι κοινωνικός εφόσον κατά την ίδια αντίληψη θα διαχυθεί από τους επιχειρηματίες-δημιουργούς του και προς τα υπόλοιπα κοινωνικά στρώματα σε κάποιο βάθος χρόνου. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, δραστηριότητες όπως η έρευνα και η εκπαίδευση τείνουν να χάσουν ζωτικές πλευρές τους -όπως ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας, η περιέργεια για το άγνωστο και η κριτική διάσταση- και να περιοριστούν μονοσήμαντα στην υφιστάμενη και τη δυνητική τους συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη.

Οι τελευταίες δεκαετίες κυριαρχίας νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων και πολιτικών δεν δημιούργησαν αναπτυξιακά άλματα. Κυρίως δημιούργησαν ένα περιβάλλον όξυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων, διαψεύδοντας τις προσδοκίες που ευαγγελίζονταν για κοινωνική ανταποδοτικότητα της οποίας ανάπτυξης με τη διαρκή μετατόπιση της αναδιανομής του κοινωνικού προϊόντος σε ένα μέλλον που δεν έρχεται ποτέ.

Μέσα σε ένα κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο με μεγαλύτερη ισορροπία ανάμεσα στον κόσμο του Κεφαλαίου και της Εργασίας, η έρευνα μπορεί να είναι πολύ αποδοτικότερη ακόμη και για εκείνους που βλέπουν μόνο την οικονομική της πλευρά, ακριβώς επειδή μπορεί να είναι ελεύθερη (δηλαδή να έχει την ελευθερία επιλογής και τους απαραίτητους πόρους) ώστε να δημιουργεί προοπτικές για νέα προϊόντα και υπηρεσίες πολύ πέρα από εκείνα στα οποία την περιορίζει η υποταγή στις άμεσες ανάγκες της αγοράς. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, και η επιχειρηματικότητα αποκτά μεγαλύτερη συνείδηση του κοινωνικού της ρόλου ακολουθώντας κανόνες που, χωρίς να την ακυρώνουν, συμβολαιοποιούν με σαφήνεια τον ρόλο της μέσα σε μια κοινωνία που προσπαθεί να αναπτυχθεί επικεντρωμένη σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και με σημαντική επένδυση στη γνώση. Μια τέτοια κοινωνία δεν μπορεί να είναι κοινωνία αυξανόμενων ανισοτήτων. Σε τελική ανάλυση, η κοινωνική ανταποδοτικότητα της έρευνας και της επιχειρηματικότητας δεν είναι ζήτημα οικονομικού ορθολογισμού, αλλά πολιτικής επιλογής.

info

(1) Η στρατηγική της "έξυπνης εξειδίκευσης" στη νέα Προγραμματική Περίοδο 2014-2020: Ευκαιρία για μια ανάπτυξη βασισμένη στη γνώση. (E&T Newsletter - Φθινόπωρο 2014) <http://www.et-online.gr/default.asp?pid=11&la=1&arc=6&art=501&nwid=32>

(2) Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (Ιούλιος 2015) (http://www.gsrt.gr/central.aspx?slid=11014581116316461453967&oIID=750&nIID=589&neTa=1_1034&nclID=0&neHC=0&tbid=0&rlID=2&oldUIID=al750I0I119142811089I0I1&actionID=load)

(3) Χάρτης Περιφερειών της Ευρώπης ανάλογα με την επίδοσή τους στην καινοτομία http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-140_en.htm